

YUQORI SINIF O'QUVCHILARIDA MA'NAVY KOMPETENTLILIGINI
RIVOJLANTIRISH TEXNOLOGIYALARI

Tuychiyeva Inoyatxon Ibragimovna

p.f.b.f.d(PhD), dosent

Axunova Zarrina Rahmatovna

1-bosqich magistranti

Annotatsiya: *Bugungi globallashuv jarayonida dunyoning har qarich yerida inson ongi va tafakkuri uchun jiddiy kurash ketayotgani ayni haqiqatdir. Birda yovuz, birda madaniy ko'rinisdagi bu kurash har birimizdan atrofga teran nazar tashlash, jahonda kechayotgan turfa jarayonlarni aql va tafakkur bilan sarhisob etishga undaydi.*

Kalit so'zlar: *globallashuv, jarayon, dunyo, inson, ong, tafakkur, madaniy, jahon, aql, tafakkur.*

Davlatimiz rahbarining “Jamiyat hayotining tanasi iqtisodiyot bo'lsa, uning joni, ruhi ma'naviyatdir”, degan so'zlari mohiyatidagi uyg'onish nafasi Hazrat Navoiy da'vatlariga mohiyatan uyg'un bo'lib, Uchinchi Renessans poydevorini yaratishga azm-u shijoat bilan kirishgan xalqimiz uchun tarbiya, yaxshi xulq, aql-idrok, bilim, ma'naviyat naqadar tengsiz qudrat va ruhiy manba ekanligini yana bir bor anglatdi. Demak, yuksak ma'naviyat bilan jamiyat hayotining tanasi bo'lgan iqtisodiyot vujudiga jon, ruh kiradi, unga tiriklik, tengsiz yaratuvchi qudrat baxsh etiladi.

Prezidentimizning 2019-yil 3-maydagi “Ma'naviy-ma'rifiy ishlar samaradorligini oshirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida”gi qarori, 2020-yil 25-dekabrda O'zbekiston Yoshlari forumida hamda 2020-yil 29-dekabrda O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisga Murojaatnomasi da hamda joriy yilning 19-yanvar kuni Ma'naviy-ma'rifiy ishlar tizimini tubdan takomillashtirish, bu borada davlat va jamoat tashkilotlarining hamkorligini kuchaytirish masalalari bo'yicha o'tkazilgan videoselektor yig'ilishida belgilangan vazifalar ijrosi yuzasidan Respublika Ma'naviyat va ma'rifat markazi “Ma'rifat” targ'ibotchilar jamiyati hamda vazirliklar, qator davlat va jamoat tashkilotlar bilan hamkorlikda ishlashga chorlaydi.

Negaki ma'naviyat va ma'rifat barcha zamonlarda tengsiz qudrat, baxt-saodat, tinchlik, bunyodkorlik, hamjihatlik mezon, ruhiy poklanish va qalbni yuksaltiruvchi ne'mat bo'lib kelgan. Chunki u millatni, xalqni, demakki, insonlarni yuksak fazilatlar, kamolotga yo'llovchi axloqiy mezonlar asosida yashashga, xudbinlik, g'afolat asiriga aylanmay hamisha yaxshilik yo'lida bedor bo'lishga, bu olamni obod qilishga, go'zallikka burkashga chorlagan.

Kompetentsiyaga asoslangan yondashuv nuqtai nazaridan, kasbiy kompetentsiyani shakllantirish maqsadni belgilash bo'lib, fan-mazmun darajasida "o'qitish" orqali emas, balki faqat uslubiy va pedagogik yondashuvlar orqali amalga oshiriladi. Buning uchun o'quv jarayonini tegishli tashkil etish zarurati ta'minlanadi, xususan:

1. O'qituvchining rolini o'zgartirish: bilim va faoliyat usullarini uzatishdan har bir o'quvchining individual shaxsiy rivojlanishini loyihalashgacha.
2. O'quv faoliyatini rag'batlantirishning innovatsion usullarini joriy etish orqali harakatlar, tajriba almashish, tajribani o'rganish, shakllantirish va ijodiy muammolarni hal qilish.

3. Yuqori sifat o'quvchilarining shaxsiy mayllariga qarab kasbiy kompetensiyaning barcha tarkibiy qismlarini shakllantirishga yordam beradigan o'qitish usullaridan foydalanish. Asosiy qo'llaniladigan usullar: ijobiy xato qilish usuli, ijodiy muammo usuli, o'yin usullari, rol modellarini tadqiq qilish, ijtimoiy o'zaro ta'sir, g'oyalarni taqdim etish, loyiha usuli. Shu bilan birga, loyiha usuli bu erda asosiy didaktik vosita sifatida qaraladi.

4. Talabalarni kasbiy va hayotiy vaziyatlarning cheksiz xilma-xilligiga yo'naltirish, ta'lim maqsadlari va qo'llanilishi mumkin bo'lgan vaziyatlar o'rtasidagi mustahkam aloqani ta'minlash, mehnat bozori.

5. Talabalar egallagan tajriba xususiyatlariga adekvat bo'lgan muqobil baholash tartib-qoidalaridan foydalanish - kompetensiyalar majmuasi va individual xususiyatlarni hisobga olgan holda, rivojlantirish [3].

Ushbu yondashuvning katta motivatsion salohiyati ta'lim mazmunining manbai haqiqiy ijtimoiy va / yoki kasbiy hayotning ko'p madaniyatli mazmuni, shuningdek, rivojlangan fazilatlarga ob'ektiv talab, ko'nikma va malakalarni shakllantirdi.

Ta'limdagi integratsiya jarayonlari shaxsga yo'naltirilgan paradigma qoidalariga mos keladi. Integratsiya (lot. integratio - to'liq, integral) - o'rganishda uzviy bog'langan, birlashtirilgan va integralni yaratish jarayoni va natijasi bir necha usullar bilan amalga oshiriladi. Birinchidan, bitta sintezlangan kursda (mavzu, bo'lim, dastur) turli fanlarning elementlarini birlashtirish, turli fanlarning asoslarini umumlashtirish orqali fanlararo muammolarni ochib berishda ("Zamonaviy tabiatshunoslik asoslari" fanining paydo bo'lishi kabi) [9]. Ikkinchidan, xarakteristikaga urg'u sifatida maxsus ishlab chiqishni talab qilmaydigan turli fanlarni o'rganishda bir xil hodisa mashg'ulot kurslari axborotning fanlararo integratsiyalashuvi fanlararo integratsiyaning mohiyatidir.

Kompetensiyaning kommunikativ jihati (to'plash uchun motivatsion va tartibga soluvchi asoslar). madaniyatlararo muloqot tajribasi) interaktiv yondashuv asosida ishlab chiqilgan ta'lim. U faol ta'lim usullarining eng zamonaviy shaklini ifodalaydi, kommunikativ yondashuv qoidalariga asoslanadi. Interfaol o'qitish usullari "talabalarning nafaqat o'qituvchi bilan, balki bir-biri bilan ham keng o'zaro munosabatiga, o'quvchilar faoliyatining ustunligiga va ichki muloqotni faollashtirishga (o'quv material talabalarining mavjud tajribasi)" qaratilgan. O'qituvchining roli yuqori sifat o'quvchilarining madaniyatlararo muloqotdagi faolligini boshqarish va qo'llab-quvvatlash nuqtai nazarlarning xilma-xilligini ochib berish, muloqot ishtirokchilarining o'zaro tushunishini osonlashtirish, ularni ichki muloqotga undash, u maslahatchi-fasilitator (yordamchi) sifatida ishlaydi.

O'quv jarayonini interfaol tashkil etish shakllari ijtimoiy va psixodrama, ta'lim, biznes va rolli o'yin, muhokama; Interfaollikka fikrlashni rag'batlantirish, madaniyatlararo muloqot holatlarini empatik tushunishni rag'batlantirish, o'zaro ta'sir ishtirokchilarining hayotiy tajribasiga murojaat qilish, muayyan vaziyatlar, hodisalar, jarayonlarning ob'ektiv ma'nosi va shaxsiy ahamiyatini asoslash, dialogik (polilogik) o'rganish usullarini qo'llash orqali erishiladi.

Ta'lim muammolarini hal qilish faqat o'quv mashg'ulotlari doirasida bo'lishi mumkin va o'z-o'zini o'qitishni o'z ichiga oladi, shuningdek, turli shakllardagi taqdimotlarni ishlab chiqishni o'z ichiga oladi.

Vazifa mazmuniga mos keladigan va asosiy narsani hal qilish yo'lini tavsiflovchi loyihalar uning muammoli holati. Faoliyat turiga va natijalarni taqdim etish shakliga ko'ra quyidagilar mavjud:

- konstruktiv va amaliy loyihalar, masalan, kuzatishlar kundaligi, o'yinni yaratish va uning tavsifi;

- o'yin - rol o'ynash loyihalari, masalan, kasbiy faoliyat / ijtimoiy o'zaro ta'sirning qismlarini o'ynash;

- ma'lum bir kasbiy yoki ijtimoiy mavzu bo'yicha informatsion tadqiqot loyihalari;

- stsenariy loyihalari - madaniy almashinuvga aloqador tadbir ssenariysi;

- ijodiy asarlar - erkin adabiy kompozitsiya, har qandayining yechimining tavsifi muammolar, kasbiy mavzuda mulohaza yuritish.

“Qarama-qarshilik” va “muammo” tushunchalari, xususan, texnologiyalarda o'z aksini topgan faol o'rganish, ishbilarmonlik va rolli o'yinlar amalga oshirish shakllari sifatida qaralishi mumkin.

Faol ta'lim texnologiyasi (TAO) deganda o'quv jarayonini tashkil etish tushuniladi, unda barcha talabalar o'quv va kognitiv faoliyatda majburiy ravishda ishtirok etadilar, chunki ularning har biri o'z vazifalarini bajaradi, hisobot berishi kerak bo'ladi yoki jamoaviy vazifani bajarish sifati bevosita uning ishining samaradorligiga bog'liqdir.

Ushbu masalaga batafsil to'xtamasdan, shuni ta'kidlaymizki, yuqori sinf o'quvchilarining ko'p madaniyatli mashg'ulotlarini tashkil etishning eng samarali usullari mnemonik faoliyat texnikasi, hayotiy tarbiya usullari, hissiy ta'sir qilish texnikasi, tushuntirish va muhokama usullari va boshqalar. Kompetentsiyaga asoslangan yondashuvning mohiyatiga muvofiq ta'lim jarayonini o'z ichiga oladi ta'lim va tarbiyaning loyiha, o'quv va o'yin shakllaridan ustun foydalanish va ko'p madaniyatli kompetentsiyaning mohiyatiga muvofiq - madaniy va ishtirokchilarning madaniyatlararo o'zaro ta'sirini o'z ichiga olgan ijtimoiy tadbirlar xam shular sarasidan.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Farsaxonova D.R. Pedagogika oliy ta'lim muassasalari talabalarini ma'naviy-axloqiy tarbiyalash metodikasi // Ta'lim, fan va innovatsiya. 2019, - №1. - B. 77-81.

2. Azarov Yu.P. Tarbiyaviy ishlar metodikasi. - Toshkent: O'qituvchi, 1991. - 67 b.

3. Azimova N.E. Bo'lajak kasb ta'limi o'qituvchisini ma'naviy-axloqiy tarbiyalash texnologiyasi (Pedagogik yo'nalishdagi fanlarni o'qitish misolida). Ped. fan. fal. dokt. (PhD). ... dis. - Toshkent, 2012. - 178 b.

4. Baydjanov, B. (2021, June). HIGHER EDUCATION PROSPECTS AND ISSUES OF DEVELOPING INFORMATION SECURITY CULTURE AMONG STUDENTS (ON THE EXAMPLE OF FERGANA REGION). In *Конференции*.

5. Baydjanov, B. (2021, June). HIGHER EDUCATION PROSPECTS AND ISSUES OF DEVELOPING INFORMATION SECURITY CULTURE AMONG STUDENTS (ON THE EXAMPLE OF FERGANA REGION). In *Конференции*.

6. Baydjanov, B. (2021, March). COMPATIBILITY OF NEW RENAISSANCE PEDAGOGY AND JADID ENLIGHTENERS' VIEWS ON EDUCATION AND INFORMATION SECURITY. In *Конференции*.

7. Tuychieva, I. I. (2018). Mechanisms Ensuring Children's Thought Activity Development at Preschool Education Process. *Eastern European Scientific Journal*, (6).

8. Туйчиева, И. И. (2019). Вопросы обеспечения активизации мыслительной деятельности детей в процессе дошкольного образования. In *PSYCHO-PEDAGOGICAL PROBLEMS OF A PERSONALITY AND SOCIAL INTERACTION* (pp. 22-25).

9. Tuychieva, I. (2015). The concept of pedagogical innovation in modern education. *The Advanced Science Journal*, 87-90.

10. Ibragimovna, T. I. (2021). LEGAL AND REGULATORY FUNDAMENTALS OF REFORM OF PRESCHOOL EDUCATIONAL INSTITUTIONS IN UZBEKISTAN.

11. Dilshodovich, I. S. (2022). TALABALARDA FAMILISTIK KOMPETENSIYANING SHAKLLANTIRISHNING XUQUQIY ASOSI SIFATIDA. *O'ZBEKISTONDA FANLARARO INNOVATSIYALAR VA ILMIY TADQIQOTLAR JURNALI*, 1(12), 1210-1215.

12. Dilshodovich, I. S. (2023). TALABALARNING FAMILISTIK KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK TIZIMINI. *O'ZBEKISTONDA FANLARARO INNOVATSIYALAR VA ILMIY TADQIQOTLAR JURNALI*, 2(18), 874-879.

13. Dilshodovich, I. S. (2022). TALABALARNI OILAVIY HAYOTGA TAYYORLASHDA MILLIY URF-ODAT VA AN'ANALARDAN FOYDALANISH. *IJODKOR O'QITUVCHI*, 2(23), 476-479.

14. Dilshodovich, I. S. (2022). OF PREPARING STUDENTS FOR FAMILY LIFE CONTENT AND LEPROSY. *Новости образования: исследование в XXI веке*, 1(2), 117-123.